

del gr. *κοινός* 'vida en comú', compost de *κοινός* 'comú' i *βίος* 'vida'. □ 1.ª doc.: 1839, Lab.; i usat per Verdaguer en *Canigó*.

DERIV.: *Cenobita* [1803, Belv.]. *Cenobitic*. Altre compost de *κοινός*: *Cenogàmet*.

Epicèn [1803, Belv., -ceno], ll. *epicoenus*, del gr. *ἐπικοινός* 'comú', derivat de *κοινός*.

CENOTAFI, pres del ll. *cenotaphium* i, aquest, del gr. *κενοτάφιον* id., compost de *κενός* 'buit' i *τάφος* 'sepulcre'. □ 1.ª doc.: 1803, Belv.

CENS, pres del ll. *ensus*, -ūs, id., derivat de *cen-sère* 'fer una estimació, avaluar'. □ 1.ª doc.: 1.ª meitat S. XII.

Des de l'època arcaica ja es troba sovint, en el sentit de contracte i dret que es paga. «Remembrança del *sens* ---» en un doc. de la primera part del S. XII, Bast.-Bass., 470 (que en forma llatina en donen dades anteriors). «En Jacme rey d'Aragó donà l'escrivania --- sutz cert *sens* ---», 1324, *Cart. de Vilafranca de Conflent*, f° 3r. Avui, en el camp, ho estenen molt a fer-li designar els paratges, les menes de camps, que hom arrenda o deixa conrear i explotar a canvi d'un cens: p. ex. *els Sénso* és el nom d'una partida del terme d'Orba (1963).

DERIV.: *Censal* m., substantivació de l'adjectiu ll. tardà i baix ll. *ensualis* 'pertanyent a censos' [Llull: «donats foren a clergues *censals* e delmes ---», *Doctr. Pu.*, § 81; en forma mig catalana i terminació llatina ja apareix el substantiu *ensualis* en un doc. cat. de 1178, Bast.-Bass., 467]; «*censal*: vectigal; comprar *censals*: emere vectigalia; tenir renda de *censals* --- carregar *censal* o renda sobre algú que la haja de pagar; esmerçar *censal* sobre una alqueria; cobrar los *censals* --- carregar *censal* sobre la sua casa ---», OPou (*ThPu.*, 118); eiv. «*sensal*: censo» (PzCabrero); el *censal mort* era per sempre, en oposició al *violari*, només vitalici: institució jurídica que descriu un doc. de Rialb de Noguera de 1455 (arxiu de J.Lluís Pallarès); en forma més cultista *censual*; *censualista*; *censalada*; *censaler* [1404], *censaleria*; *censalista* [1450]; *censatari*; *censista*; *censit*.

Altre deriv. de *cen-sère* es: *ensor* [1640, *DTo.*], ll. *ensor*, -oris, id. *Censura* [1560; *DTo.*, 1640], ll. *ensūra* 'la institució de censor'; amb el sentit de 'tribut en cens' fou freqüent en el b. ll. de Cat. [948, Bast.-Bass.], 'judici crític de la gent': «com totes les obres que ixen a la llum pública estan exposades a la *censura*, suplique al sabi lector, dissimule --- ma insuficiència», 1736, Carles Ros, *AdagesR*, p. 14; *censurar* [1640, *DTo.*]; *censurador* [id., id.]; *censurable*. *Acensar* [1470, *DTo.*], i abans *acensir* [JRoig, *Spill*, 10505]; *acensador*; *acensament*; +*acensada* «és un pasturatge que s'arrenda a un poble diferent d'aquell en el terme del qual està enclavat», Adraén (Serra del Cadí), 1935, que bastants escapcen per confusió amb la -a de l'article dient *la ce.*, *les ce.*, com ho llegim ja en un doc. de Solsona de 1528 («un tros de terra que és *censada* del senyor comte»), de tota manera no crec

que existeixi l'adjectiu *censat*, -ada, que a base d'això suposa *AlcM*; també es deu usar, en altres comarques, amb aquest valor un postverbal +*acens*, conegut com a cognom en el Priorat (*Assens*, Porrera), i que popularment sembla haver donat naixença a una forma mutilada paral·lelament com a *la cens*: entre Porrera i Torroja hi ha el *Coll de les Sens* (1936).

CENT, del ll. *centum* id. □ 1.ª doc.: orígens.

Ja en les *Homilies*: «Déus redrà-lls-en bo gadardó perpetua a *cent dobles*, e als bons e als mals, del remedi d'infern e de la glòria de paradís», f° 2r11. Era la forma arcaica de dir 'centuplicat, multiplicat per cent', i en el fons es tractava d'una espècie de calc romànic del ll. *centūplus*, sentit com un compost *centu-plus*, *centu-plex*, com realment ho era de fet.

És sabut que en els ambients rústics, sobretot en comarques del Nord del Principat i de les Illes, les centenes no sols es compten per múltiples formats amb una xifra d'unitat combinada amb *cent* fins a *vuit-cents* i *nou-cents*, sinó que es continua igual després del mil, *onze-cents*, *dotze-cents*, etc.; fins a dos-mil això té força extensió, però segons AFerrer Guinart (*Rond. Men.*, p. xxv) a Menorca continuen així fins als tres-mil (*vint-i-quatre cents*, etc.), i degué haver-hi gent més rústica que seguia encara més enllà en les comarques valencianes del Nord, car a un que li van caure 3500 duros a la rifa de l'Estat, li posaren el malnom escarnidor de *Trenta-cinc cents*, i hi ha una «Caseta de 35-Cents» en el terme de Morella (1961).

No té explicació gaire clara la locució adverbial «de cent en quaranta» 'rarament, a llargs intervals', que se sent bastant en català central (*AlcM*, § 3),¹ potser encara més a Girona i entorns que a Barcelona (exs. de Bosch de la Tri. i Em. Vilanova en el *DBal.*); Spitzer li cercava antecedents trobadorescos en *ZRPb.* xxix, 221, i reconec que no se li veu justificació gaire lògica, perquè si volgués dir, com sembla, en un 40 per cent dels casos no seria encara la majoria però encara menys en proporció esclarissada. En francès, diuen amb el mateix sentit «de cent en quatre» (Larousse, 1867, i H.-Da-Thomas, *DGen.*) i això sí que s'entén (un 4 % dels casos bé pot dir-se que és poc sovint). I no sols és més lògic sinó que entra en un ordre fraseològic natural i corrent: per dir-ho així '100' és el paradigma de la grossa quantitat («t'he dit *cent* vegades que no ho facis ...») i '4' es, per dir-ho així, la xifra representativa del nombre escàs («són quatre gats», «hi ha quatre passos», «només us diré quatre paraules»), cf. el passatge de Verdaguer «los guerrers de cap d'ala cauen de *quatre* en *quatre*; / lo rebug, com espigues de blat, de *cent* en *cent*» (*Ail. III*). Hi hauria, doncs, motiu per sospitar que la locució francesa hagi servit de base per a la nostra; i com que, a la costa llenguadociana, usen la nostra locució, amb la forma patuesa de *quaranta*, dient «de *cent* en *cránto*» (Mâzuc, *Le Dial. de Pézénas*, p. 119) hi ha raó per sospitar que es tracti d'una locució viatgera transmesa des del Nord de França fins a nosaltres per via oral, amb adaptació un poc mecànica dels